Ніл Ґейман

Етюд у смарагдових тонах

1. Новий друг.

"АКТОРИ СТРЕНДУ".

Щойно повернувшись із успішного турне континентом, де вони виступили перед кількома ГЛЯДАЧАМИ У КОРОНАХ, зібравши палкі оплески й похвалу своїми розкішними драматичними виступами, що поєднують КОМЕДІЮ і ТРАГЕДІЮ, "Актори Стренду" раді повідомити про ОБМЕЖЕНУ КІЛЬКІСТЬ вистав у театрі "Королівський двір" на Друрі-лейн вже у квітні! Публіці будуть представлені п‘єси "Я схожий на свого брата!", "Вона продавала фіалки" і "Прихід Одвічних" (вражаючий і захоплюючий історичний епос); кожна п‘єса з одного акту! Квитки вже продаються в касах.

Я думаю, справа в неосяжності. У величезній значущості цих подій. У темряві снів.

Втім, я відволікаюсь. Пробачте. Я не письменник.

Я шукав житло. Так я і зустрів його. Мені потрібен був хтось, із ким я міг би розділити орендну плату. Наш спільний знайомий представив нас одне одному в хімічній лабораторії лікарні св. Варфоломея.

– Я бачу, ви побували в Афганістані, – ось як він мене привітав. Я відкрив рота і здивовано на нього подивився.

– Вражаюче, – сказав я.

– Не дуже, – відповів одягнений у білий халат незнайомець, який мав стати моїм другом. – З того, як ви тримаєте руку, я бачу, що у вас доволі характерне поранення. У вас густа засмага, а також військова виправка. В Імперії небагато місць, де військовий може і засмагнути, і, – беручи до уваги характер пошкодження, завданого вашому плечу, а також звички населення афганських печер, – зазнати тортур.

Таке пояснення, звісно, звучало навдивовижу просто. Зрештою, так усе й було. Я тоді мав горіхово-коричневу засмагу. І мене справді, як він помітив, катували.

Боги і люди Афганістану – дикуни, що не бажають, аби ними керував Лондон чи Берлін, чи навіть Москва. Вони не готові слухати докази здорового глузду. Я поїхав туди у складі __-того полку. Поки бої точилися серед гір і пагорбів, ми билися в однакових умовах. Коли ж сутички перейшли у темряву печер, ми опинилися на чужій території, в чужій стихії.

Я ніколи не забуду ні дзеркальну поверхню підземного озера, ні те, що з нього вийшло. Його очі відкривались і закривались, він піднімався з води під шепітний спів, що вився круг нього і звучав, як гудіння мух завбільшки з планету.

Вижити було дивом, але я вижив і повернувся до Англії з нервами, подертими на лахміття. Місце, де мене торкнувся рот тієї п‘явки, назавжди залишилось білим, як живіт жаби, татуюванням на шкірі мого, тепер висохлого, плеча. Колись я був влучним стрільцем. Тепер я не мав нічого, окрім страху перед підземним світом, що переростав у паніку. Я радше заплачу шість пенсів зі своєї армійської пенсії кебмену, аніж поїду підземкою за пенні.

Втім, тумани й темрява Лондона втішали і підтримували мене. З першої квартири мені довелося з‘їхати, бо я кричав уночі. Я побував у Афганістані; тепер це в минулому.

– Я кричу уві сні, – сказав я йому.

– Мені казали, що я хропу, – відповів він. – Я встаю і лягаю не як усі, часто використовую дошку каміна замість мішені для тренування стрільби. Вітальня мені потрібна для прийому клієнтів. Я потайливий егоїст, не люблю, коли мені надокучають. Вам це не бентежитиме?

Я посміхнувся, похитав головою і простяг йому руку. На тому й зійшлися.

Квартира на Бейкер-стріт, яку він знайшов для нас, цілком підходила двом холостякам. Я пам‘ятав, як ставився мій друг до втручання в його справи, тож утримувався від питань про те, чим він займався. Втім, багато що збуджувало мою цікавість. Відвідувачі приходили о будь-якій порі, і тоді я прямував до своєї спальні, розмірковуючи, що спільного могли мати з моїм другом бліда жінка, у котрої одне око було білим, як кістка, невисокий чоловік, що виглядав, як комівояжер, показний денді в оксамитовому жакеті і всі інші. Декотрі з них навідувалися доволі часто, більшість же приходили до мого друга лиш раз, розмовляли з ним і йшли — хто радісний, а хто заклопотаний.

Він був для мене таємницею.

Одного ранку, коли ми мали приємність ділити один з розкішних сніданків, які готувала хазяйка нашої квартири, мій друг узяв дзвінок, щоб покликати цю достойну леді.

– Приблизно через чотири хвилини до нас приєднається джентльмен, – сказав він. – Нам знадобиться ще один прибор за столом.

– Добре, – відповіла вона, – я розігрію ще сосисок.

Мій друг знову поринув у читання ранкової газети. Я чекав пояснення із наростаючим нетерпінням. Нарешті, я не витримав.

– Я не розумію. Звідки ви знаєте, що через чотири хвилини у нас буде відвідувач? Жодних телеграм чи записок не надходило.

Він злегка всміхнувся.

– Ви не чули торохтіння екіпажу кілька хвилин тому? Він сповільнився, коли проїжджав повз нас, а тоді прискорився і проїхав далі, до повороту на Мерілебон-роуд. Біля залізничного вокзалу і паноптикуму завжди юрмляться кеби й екіпажі, з яких сходять пасажири, тож якщо хтось хоче зійти з кеба непоміченим, це треба робити саме там. А до нас звідти хвилини чотири пішки...

Він глянув на кишеньковий годинник, і в цю мить я почув кроки на сходах.

– Заходьте, Лестрейде, – покликав він. – Двері відчинені, а ваші сосиски вже знімають із вогню.

Чоловік, який, вочевидь, і був Лестрейдом, увійшов і обережно зачинив за собою двері.

– Мені б не слід, – сказав він. – Але, правду кажучи, нагода прийняти участь у трапезі сьогодні мені ще не випадала. Тож я, безперечно, зможу віддати належне кільком сосискам, про які ви кажете.

Це був той невисокий чоловік, якого я вже бачив кілька разів, і чиї манери дозволили мені судити про нього, як про торгівця каучуковими дрібничками чи патентованими панацеями.

Мій друг почекав, поки хазяйка залишить кімнату, а тоді мовив:

– Очевидно, вас привела справа державної ваги.

– Святі зірки, – сказав Лестрейд і зблід. – Не може бути, щоб чутки вже розійшлися. Будь ласка, скажіть, що це не так. – Він почав накладати сосиски, вуджене рибне філе, кеджері і грінки, але його руки злегка тремтіли.

– Звісно ні, – запевнив мій друг. – Одначе, за час нашого знайомства я запам‘ятав скрип коліс вашого екіпажу, вібруюче соль-дієз третьої октави. А якщо інспектор Лестрейд зі Скотленд-Ярду, який не може собі дозволити, щоб хтось побачив, як він заходить до вітальні єдиного в Лондоні детектива-консультанта, все одно приходить, та ще й не поснідавши — я можу зробити висновок, що справа незвичайна. З чого випливає, що вона стосується інтересів можновладців і має державну вагу.

Лестрейд витер серветкою жовток зі щоки. Я пильно подивився на нього. Не так я уявляв собі інспектора поліції, але, втім, і мій друг виглядав не так, як я уявляв собі детектива-консультанта, – що б воно не означало.

– Можливо, краще буде обговорити справу віч-на-віч, – сказав Лестрейд, глянувши на мене.

Мій друг лукаво усміхнувся і похитав головою, неначе сміючись над одному йому зрозумілим жартом.

– Пусте, – сказав він. – Одна голова добре, а дві – краще. Можете казати нам обом усе, що ви хотіли звірити мені,.

– Якщо я заважаю, – різко сказав я, але він зробив мені знак мовчати.

Лестрейд знизав плечима.

– Мені все одно, – сказав він через мить. – Якщо ви розкриєте справу, я залишуся на службі. Якщо ж ні, то вилечу. Робіть як знаєте, гірше не стане.

– Якщо історія і вчить нас чогось, то це того, що гірше може стати завжди, – сказав мій друг. – Коли ми поїдемо в Шордіч?

Лестрейд впустив виделку.

– Це вже занадто! – вигукнув він. – Сидите тут, кепкуєте з мене, а самі знаєте всі деталі! Вам має бути соромно і…

– Ніхто не розповідав мені ніяких деталей. Коли інспектор поліції приносить на взутті і штанях бризки грязюки такого специфічного гірчично-жовтого відтінку, для мене цілком природно припустити, що він недавно проходив повз земляні роботи на Гоббс-лейн, що у Шордічі, єдиному місці в Лондоні, де можна знайти глину такого характерного гірчичного кольору.

Інспектор Лестрейд збентежився.

– Тепер, коли ви пояснили, – сказав він, – це здається очевидним.

Мій друг відсунув тарілку.

– Так і є, – буркнув він.

Ми поїхали до Іст-Енду в кебі. Інспектор Лестрейд пішов на Мерілебон-роуд, залишивши нас удвох.

– То ви справді детектив-консультант? – спитав я.

– Єдиний у Лондоні, а, можливо, і в усьому світі, – сказав мій друг. – Я не веду справи, а консультую. Люди приходять зі своїми нерозв‘язними проблемами, описують їх, а я іноді знаходжу відповідь.

– То люди, що приходять до вас…

– Здебільшого поліцейські чи інші детективи.

Ранок був ясним, але ми вже трусили майже в нетрях Сент-Джилса, в цьому кублі грабіжників і зарізяк, яке сидить на тілі Лондона, мов рак на обличчі миловидної дівчини, що продає квіти, тож світло, що проникало в кеб, було слабким і невиразним.

– Чи певні ви, що хочете, аби я був поруч?

У відповідь мій друг не блимаючи подивився на мене.

– У мене таке відчуття, – сказав він, – ніби нам судилося зустрітися. Наче ми билися разом, пліч-о-пліч, в минулому чи в майбутньому, не знаю напевне. Я людина раціональна, але знаю ціну хорошому товаришу. З тієї миті нашого знайомства, я знав, що можу довіряти вам, як собі самому. Так, я хочу, щоб ви були поруч.

Я почервонів і, певне, сказав щось безглузде. Вперше після повернення з Афганістану я відчув, що чогось у цім світі вартий.

2. Кімната.

"Жива вода" від Віктора! Електрична рідина! Кінцівки і низ тулуба стали слабкими? Прагнете повернутись у часи, коли були молоді? Втіхи плоті давно забуті й поховані? "Жива вода" від Віктора поверне життя туди, звідки воно давно пішло: навіть стара шкапа знову стане жвавим жеребчиком! Воскресіння мертвих за старовинним родинним рецептом із використанням сучасних наукових методик. Щоб отримати завірені

докази ефективності "Живої води" від Віктора, пишіть на адресу товариства В. фон Ф., Чіп-стріт, 1б, Лондон.

Це був будинок з дешевими мебльованими кімнатами в Шордічі. Біля входу стояв поліцейський. Коли Лестрейд привітав його по імені і наказав пропустити нас, я вже зібрався увійти, але мій друг сів на порозі навпочіпки і витяг із кишені збільшувальне скло. Він оглянув бруд на кованій решітці для обчищання взуття і помацав його пальцем. Тільки після того, як огляд його вдовольнив, він дозволив нам іти далі. Ми піднялися нагору. Кімнату, в якій скоїли злочин, було легко знайти: обабіч дверей стояли констеблі.

Лестрейд їм кивнув, і ми увійшли.

Як я вже казав, я не письменник, тож і не беруся описати те приміщення, розуміючи, що не зможу зробити це ясно. Втім, боюся, що коли я вже почав, треба продовжувати. Вбивство було скоєне у маленькій спальні. Тіло, чи те, що від нього лишилось, усе ще лежало на підлозі. Воно лежало на виду, але я чомусь не одразу його помітив. Натомість, я побачив те, що розбризкалось і вилилось із горла жертви: палітра кольорів різнилася від кольору жовчі до кольору трави. Рідина увібралась у пошарпаний килим і заляпала шпалери. На мить я уявив, що це полотно одержимого злим духом художника, який вирішив написати етюд у смарагдових тонах.

Минула ціла вічність, поки я подивився на тіло, розпатране, мов кролик на столі м‘ясника, і спробував осмислити побачене. Я зняв капелюха, і мій друг зробив те ж саме.

Він опустився на коліна і оглянув тіло, роздивляючись рани й надрізи. Тоді він узяв збільшувальне скло і підійшов до стіни, щоб оглянути засохлі бризки рідини.

– Ми це вже зробили, – сказав інспектор Лестрейд.

– Справді? – сказав мій друг. – І що ви тоді тут прочитали? Я впевнений, що це слово.

Лестрейд підійшов до мого друга і подивився на стіну. Трохи вище Лестрейдової голови на пожовклих шпалерах зеленою кров'ю великими літерами було написане слово.

– Rache – прочитав Лестрейд по буквах. – Очевидно, він хотів написати "Рейчел", але щось йому завадило. Отож, треба шукати жінку…

Мій друг нічого не сказав. Він підійшов до тіла і оглянув руки, одну за однією. Пальці були чистими.

– Я думаю, можна не сумніватися, що це слово писала не його королівська високість…

– З чого, в дідька, ви…

– Мій любий Лестрейде! Будь ласка, скажіть, що ви не думаєте, буцімто моя голова порожня. Тіло явно не належало людині: колір крові, кількість кінцівок, очі, розташування обличчя – усе це видає особу королівської крові. Я поки не можу сказати, до якої сім‘ї він належав, але ризикну висунути здогад, що це, можливо, перший… ні, другий наслідник трону… котрогось із німецьких князівств.

– Вражаюче. – Лестрейд трохи подумав. – Це Франц Драго, принц Богемський. Він прибув на Альбіон у якості гостя її величності королеви Вікторії. Приїхав розвіятися, змінити оточення…

– Тобто, заради театрів, повій і азартних ігор.

– Якщо вам завгодно, – сказав Лестрейд роздратовано. – Як би там не було, ви вказали нам напрям, де шукати цю Рейчел. Хоча я не сумніваюся, що ми все одно знайшли б її.

– Поза всяким сумнівом, – сказав мій друг.

Він продовжив огляд кімнати, кілька разів ущипливо зауваживши, що поліцейські затоптали сліди і пересунули речі, які могли б допомогти відтворити події минулого вечора.

Втім, його зацікавила невеличка брудна пляма, яку він знайшов за дверима.

Біля каміну він також знайшов щось схоже на попіл чи землю.

– Ви бачили це? – спитав він у Лестрейда.

– Поліцейські її величності, – відповів Лестрейд, – зазвичай не звикли хвилюватися через попіл в каміні. Попіл переважно там і знаходять. – Він стиха засміявся над жартом.

Мій друг узяв пучку попелу, розтер між пальцями і понюхав його. Нарешті, він зібрав залишки, всипав їх у скляну баночку, закрив її і поклав до кишені.

Він підвівся.

– Як щодо тіла?

Лестрейд відповів:

– По нього прийдуть люди з палацу.

Мій друг кивнув мені, і ми разом пішли до виходу. Він позіхнув.

– Інспекторе, ваш пошук міс Рейчел може не принести користі. Окрім усього іншого, Rache – німецьке слово. Означає помсту. Зазирніть у словник, є ще й кілька інших значень.

Ми спустилися сходами і вийшли на вулицю.

– Ви до сьогоднішнього дня не бачили осіб королівського роду, чи не так? – спитав він.

Я похитав головою.

– Що ж, таке видовище легко може позбавити духу того, хто до нього не звик. Любий мій друже, та ви ж тремтите!

– Вибачте, через хвилинку мені стане краще.

– Чи не хочете трохи прогулятись? – запропонував він, і я погодився, певний того, що як не прогуляюсь просто зараз, то почну кричати.

– Тоді підемо на захід, – сказав мій друг, вказуючи на темну башту Палацу. І ми пішли.

– Отож, – сказав мій друг через деякий час. – З коронованими особами Європи ви ніколи не зустрічались?

– Ні, – сказав я.

– Гадаю, я можу запевнити вас у тому, що скоро зустрінетесь, – сказав він мені. – І цього разу не з трупом. Дуже скоро.

– Дорогий друже, з чого ви робите такий...

Замість відповіді він показав чорну карету, що стояла ярдах у п'ятдесяти попереду. Чоловік у пальто і в чорному циліндрі мовчки чекав поруч із її відкритими дверцятами. На них був зображений золотий герб, знайомий на Альбіоні кожній дитині.

– Такі запрошення не відхиляють, – сказав мій друг. Він привітав лакея, припіднявши капелюха, і мені здалося, що він усміхався, залазячи у коробку карети і вмощуючись на м‘яких шкіряних сидіннях.

Коли під час поїздки до Палацу я спробував заговорити, він приклав пальця до губ. Потім він закрив очі і, здавалось, поринув у думки. В свою чергу, я спробував пригадати усе, що знав про королівську сім‘ю Німеччини, але, окрім того, що консорт королеви, принц Альберт – німець, я знав дуже мало.

Я витяг із кишені жменю монет: коричневих, сріблястих, чорних і мідно-зелених. Я вдивлявся у викарбуваний на кожній з них портрет нашої королеви і одночасно відчував патріотичну гордість і смертельний жах. Я нагадав собі, що колись був військовим і не знав страху. Я пам‘ятав, що колись це була чиста правда. На хвилину я згадав, як був вправним стрільцем, навіть, снайпером, як я любив думати, але тепер моя права рука трусилась, мов у пропасниці, монетки стрибали і дзенькали, і я відчував один тільки смуток.

3. Палац.

Доктор Генрі Джекіл радий оголосити про довгоочікуваний початок випуску відомого всьому світові "Порошка Джекіла" для широкого вжитку! Відтепер не тільки для обраних. Відкрийте заново своє друге "Я"! Для внутрішньої і зовнішньої Гармонії! НАДТО БАГАТО ЛЮДЕЙ, чоловіків і жінок, страждають від ДУШЕВНОГО ЗАПОРУ! "Порошок Джекіла" принесе негайне і недороге полегшення! (Доступний з ванільним і оригінальним ментоловим смаком).

Консорт королеви, принц Альберт, виявився повним чоловіком із залисинами і вражаючими, закрученими вгору вусами. Беззаперечно і поза всяким сумнівом, він був людиною. Він зустрів нас у коридорі, кивнув моєму другові й мені, не спитавши наших імен і не подавши руки.

– Королева дуже засмучена, – сказав він з акцентом. Душе. Зазмучена. – Франц був одним з її улюбленців. У неї багато племінників, але він так її смішив. Ви знайдете тих, хто зробив це з ним.

– Я зроблю все, що від мене залежить, – сказав мій друг.

– Я читав ваші монографії, – сказав принц Альберт. – Саме я запропонував звернутися до вас по консультацію. Сподіваюсь, я не помилився.

– Я теж, – сказав мій друг.

А тоді парадні двері відчинились і нас запросили до темної зали, де на нас чекала королева.

Її звали Вікторією, бо вона перемогла нас у бою сімсот років тому, її звали Глоріаною, тобто славетною, і ще її звали королевою, тому що будова людського рота не дозволяла вимовити її справжнє ім‘я. Вона була величезна, більша, ніж я вважав це можливим. Лежачи на підлозі, вона дивилася на нас згори вниз і не рухалась.

– Зссправу потрібно розсскрити, – долинули до нас із тіні її слова.

– Так, мадам, – сказав мій друг.

Її кінцівка, звиваючись, вказала на мене.

– Зсступіть уперед.

Я хотів зробити крок, але ноги відмовили мені.

На допомогу прийшов мій друг. Він узяв мене за лікоть і підвів до її величності.

– Не бійзсся. Будежш коризссним. Будежш товарижшем.

Ось що вона мені сказала. В її вельми приємному контральто чулося легке дзижчання. Її кінцівка розвернулась, витяглась і торкнулась мого плеча. На секунду, лише на секунду, мене прошив біль сильніший і глибший, ніж я будь-коли відчував, а тоді мене наповнило відчуття легкості. Я відчув, як м‘язи плеча розслабляються, і, вперше після Афганістану, біль покинув мене.

Тоді уперед ступив мій друг. Вікторія звернулася до нього, але слів я не чув; я подумав, чи не передає вона їх зі свого мозку прямо в його? Певно, це була та сама Королівська Рада, про яку я читав у хроніках. Він відповів уголос:

– Звісно, мадам. Я стверджую, що у тій кімнаті в Шордічі з вашим племінником було ще двоє людей. Сліди, хоч і затоптані, не залишають місця сумнівам.

А потім:

– Так, я розумію. Думаю, що так… Так…

Коли ми вийшли з палацу, він мовчав і не зронив у кебі ані слова аж до самої Бейкер-стріт.

Було вже темно. Скільки ж часу ми провели в палаці?

Кіптявий туман вився під ногами й над головою.

Після нашого повернення на Бейкер-стріт, у дзеркалі в себе в кімнаті я побачив, що бліда шкіра на плечі стала рожевою. Я сподівався, що це мені не привиділося в оманливому місячному сяйві.

4. Вистава

СКАРЖИТЕСЬ НА ПЕЧІНКУ?! РОЗЛИВАЄТЬСЯ ЖОВЧ?! ПРИСТУПИ НЕВРАСТЕНІЇ?! ТОНЗИЛІТ?! АРТРИТ?! Недугам немає кінця, але від усіх допоможе професійне КРОВОПУСКАННЯ. У наші відділення оберемками приходять ПОДЯКИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ, з якими можна ознайомитися коли завгодно. Не довіряйте здоров‘я аматорам! Ми займаємося цією справою вже дуже давно. В. ЦЕПЕШ, ПРОФЕСІЙНІ КРОВОПУСКАННЯ (Увага! Наголос на перший склад – ЦЕ-пеш). Румунія, Париж, Лондон, Вітбі. Надія остання – КРОВОПУСКАННЯ!

Те, що мій друг виявився майстром перевтілень, не мало б мене дивувати, але таки здивувало. Наступні десять днів до нашого будинку на Бейкер-стріт ходила на диво різноманітна публіка: підстаркуватий китаєць, молодий гуляка, гладка руда жінка, колишня професія котрої ні в кого не могла викликати сумніву, поважний дідуган з розпухлою, враженою подагрою перев‘язаною ногою. Усі вони заходили до кімнати мого друга, а потім звідти виходив він сам, перевдягнувшись зі швидкістю, що зробила б честь театральному актору, який грає кілька ролей.

Він не розповідав, що робив у такі дні, а натомість відпочивав, дивився в нікуди, зрідка роблячи помітки, в яких я, чесно кажучи, не зміг розібратися, на будь-якому шматку паперу, що був під рукою. Здавалось, що думки повністю поглинули його, він зосереджувався настільки сильно, що я почав хвилюватися за його здоров‘я. А тоді, якось надвечір, він повернувся не в чужій личині, а у власному одязі, і з легкою посмішкою спитав, чи подобається мені театр.

– Як і всім, – відповів я йому.

– Тоді шукайте свій бінокль, – сказав він. – Ми їдемо на Друрі-лейн.

Я думав, що ми дивитимемось оперету чи щось подібне, але натомість ми опинились, напевне, у найгіршому на Друрі-лейн театрі, хоч і називався він "Королівським двором". Якщо бути точним, то він навіть не зовсім на Друрі-лейн, бо стоїть у кінці вулиці з боку Шафтсбері-авеню, де та підходить до нетрів Сент-Джилс. За порадою свого друга я переклав гаманця до внутрішньої кишені й прихопив із собою міцного ціпка.

Коли ми розмістилися в партері (я купив апельсинового соку у миловидної дівчини, що розносила його глядачам, і саме пив, чекаючи початку вистави), мій друг тихо сказав:

– Вам неймовірно пощастило, що ви не супроводжували мене до лігов картярів чи борделів. Чи до божевільні – ще одного місця, яке принц Франц вшанував своїм візитом. Але він ніде не був двічі. Ніде, окрім…

Заграв оркестр, і куліси піднялись. Мій друг затих.

По-своєму, це була непогана вистава: зіграли три одноактові п‘єси, між якими співали комічні куплети. Провідний актор був високим і пластичним, мав хороший співочий голос; елегантна провідна актриса співала так, що її чудово чули по всьому театру; куплети комедіанту вдавалися блискуче.

Перша п‘єса була легкою комедією положень: провідний актор грав пару близнюків, які ніколи не бачилися, але низка кумедних непорозумінь призвела до того, що вони обидва заручилися з однією дівчиною, а та вважала, що заручилася з одним. Актор раз-по-раз перевтілювався, і двері декорацій грюкали безперестанку.

Друга п‘єса розповідала зворушливу історію сирітки, що продавала тепличні фіалки на вулиці, голодна і заметена снігом. Її бабуся нарешті впізнала її і заприсяглась, що саме цю дитину вкрали десять років тому розбійники, але було пізно — змерзле маленьке янголятко вже не дихало. Мушу зізнатися, що мені не раз довелося витирати очі льняною хусткою.

Вистава закінчилась вражаючою історичною постановкою: уся трупа грала жителів села, що сім віків тому стояло на березі моря. Вдалині вони побачили фігури, що виринали з води. Головний герой радісно оголосив селянам, що це, як сказано в пророцтві, Одвічні повертаються зі Р'льєху і з туманної Каркози, і з рівнин Ленга, де вони спали чи чекали, чи перебували час своєї смерті. Комедіант висловив думку, що усі селяни з‘їли забагато пирога і випили забагато елю, і що фігури їм увижаються. Огрядний джентльмен, який грав жерця римського Бога, сказав селянам, що це монстри і демони з глибин, і що їх треба знищити.

У кульмінації герой убив священика його власним розп‘яттям і приготувався привітати Їх. Героїня співала арію, яка надовго запала мені в пам‘ять, а тим часом на задньому плані чарівний ліхтар створював дивовижну ілюзію. Здавалося, що це Їхні тіні пролітають у небі: самої Королеви Альбіону, Чорного Володаря Єгипту (його обрис був майже людський), а тоді тінь Прадавнього Цапа, Батька Тисячі, Імператора Всього Китаю, Царя Незбагненного, Того, Хто Керує Новим Світом, Білої Пані Антарктичної Твердині та решти. Коли тіні пролітали над сценою, у публіки в залі виривалося таке могутнє "Ура!", від якого, здавалось, аж повітря тремтіло. На намальованому небі зійшов місяць, а тоді, в зеніті, знову завдяки театральній магії, він із блідо-жовтого, яким описують його старі легенди, став затишно-багряним, яким усі ми звикли бачити його сьогодні.

Актори кілька разів виходили на уклін під аплодисменти і сміх глядачів, а потім куліси опустились востаннє, і вистава закінчилась.

– Отож, – сказав мій друг. – Що ви думаєте?

– Дуже, дуже добре, – відповів я, відчуваючи, що руки мої болять від аплодисментів.

– Оце завзятий театрал! – посміхнувся він. – Ходімо за лаштунки.

Ми вийшли на вулицю, звернули до провулку і стали перед службовим входом, де сиділа жінка з жировиком на щоці і завзято в‘язала. Мій друг подав їй свою візитку, і жінка вказала нам дорогу до загальної гримерної кімнати сходами нагору.

Масляні лампи й свічки блимали перед заляпаними дзеркалами, чоловіки і жінки знімали грим і одяг, не переймаючись правилами пристойності. Я відвів очі, а мій друг залишився незворушним.

– Чи можу я бачити містера Верне? – гучно спитав він.

Дівчина, що грала подругу героїні в першій п‘єсі і зухвалу дочку господаря заїжджого двору в останній, показала у дальній кут кімнати.

– Шеррі! Шеррі Верне! – покликала вона.

На оклик підвівся худий молодий чоловік; по цей бік вогнів рампи він здавався не таким ставним. Він допитливо нас роздивлявся.

– Здається, ми не мали приємності…?

– Мене звуть Генрі Кемберлі, – сказав мій друг, трохи розтягуючи слова. – Ви, певно, чули про мене.

– Мушу зізнатися, що не мав такої честі, – сказав Верне.

Мій друг вручив актору гравіровану картку.

Чоловік прочитав її з живою цікавістю.

– Театральний агент? З Нового Світу? Отакої. А це...? – Він подивився на мене.

– Це мій друг, містер Себастіан. Він не належить до театрального кола.

Я потис акторові руку, пробурмотівши щось про те, як мені надзвичайно сподобалася вистава.

Мій друг сказав:

– Чи бували ви колись у Новому Світі?

– Не мав такої честі, – зізнався Верне, – хоча це моя давня заповітна мрія.

– Що ж, любий друже, – сказав мій друг із безпосередністю жителя Нового Світу, – можливо, ваше бажання здійсниться. Ця ваша остання п‘єса. Я ніколи не бачив подібного. Її написали ви?

– На жаль, ні. Автор п‘єси – мій хороший друг. Втім, я придумав механізм магічного ліхтаря для гри тіней. Кращого на нинішній сцені не знайти.

– Чи можете ви назвати ім‘я автора? Можливо, мені треба буде особисто говорити з вашим другом.

Верне похитав головою.

– Боюся, що це неможливо. Він дорожить своєю професійною репутацією і не бажає, щоб його зв‘язок із театральною сценою став загальновідомим.

– Я розумію. – Мій друг витяг люльку і підніс її до рота. Тоді він поплескав по кишенях.

– Перепрошую, – мовив він, – здається, я десь загубив свого кисета.

– Я палю міцну чорну махорку, – сказав актор, – але якщо ви не проти…

– Аж ніяк! – жваво відповів мій друг. – Я і сам люблю міцне зілля.

Він набив люльку тютюном актора і вони вдвох пускали дим, поки мій друг описував, якими він бачить гастролі містами Нового Світу, від Манхеттена до самого краєчка континенту далеко на півдні. Він запропонував, щоб першим актом стала остання п‘єса із тих, які ми щойно побачили. Решта вистави могла б розповісти про те, наскільки Одвічні вищі за людство і його богів, про те, яким варварським і темним був би світ, якби Королівські сім‘ї не наглядали за нами.

– Але автором п‘єси має бути ваш таємничий приятель, тож саме йому вирішувати про що йтиме мова, – зауважив мій друг. – Будемо грати за його сценарієм. Я ж, зі свого боку, гарантую вам, що глядачів наб'ється більше, ніж ви можете уявити, а також значну частку прибутку з квитків. Скажімо, п‘ятдесят відсотків!

– Приголомшлива пропозиція, – сказав Верне. – Я сподіваюся, що ми палимо звичайний тютюн, і мені це не ввижається!

– Ні, сер, усе насправді! – сказав мій друг, затягнувшись і усміхнувшись жарту. – Приходьте завтра до мене на Бейкер-стріт,

скажімо, о десятій і приводьте свого приятеля-драматурга, а я підготую контракти.

За цими словами актор став на стілець і поплескав у долоні, просячи уваги.

– Пані та панове нашої трупи, я хочу зробити оголошення., – сказав він, і його голос пролунав на всю кімнату. – Цього джентльмена звуть Генрі Кемберлі, він театральний агент, який пропонує нам поїхати на той бік Атлантичного океану, назустріч славі й багатству.

Пролунало кілька схвальних вигуків, а комедіант сказав:

– Ой ні, це ж доведеться їсти ще щось, крім оселедця і квашеної капусти? – і всі засміялись.

Коли ми виходили з театру в туман вулиці, вони проводжали нас посмішками.

– Мій любий друже, – сказав я. – Чим би не…

– Ані слова, – сказав мій друг. – Місто має багато вух.

Ми мовчали аж поки не сіли в кеб, що повіз нас у бік Черінг-Кросс-роуд.

І навіть тоді, перш ніж сказати слово, мій друг витяг з рота люльку і вибив залишки тютюну в невеличку коробку. Він щільно закрив її кришкою і поклав у кишеню.

– Отак, – сказав він. – Провалитися мені, якщо ми не знайшли Високого. Тепер нам залишається лише сподіватися, що Кульгавий доктор має достатньо жадібності й цікавості, щоб завтра до нас прийти.

– Кульгавий доктор?

Мій друг пирхнув.

– Так я його називаю. Зі слідів його взуття і ще багато з чого, що ми бачили навколо принцового тіла, ясно видно, що тієї ночі в кімнаті було двоє людей: високий, котрого, якщо я не помиляюсь, ми щойно зустріли, і нижчий за нього, трохи кульгавий. Він професійно розітнув принца, що свідчить про медичну освіту.

– Доктор?

– Саме так. Не хотілось би казати таке, але мій досвід свідчить, що доктор, який стає на злочинну стежку, підступніший і зліший за найвідчайдушнішого зарізяку. Візьмемо, наприклад, Хастона і його ванни з кислотою чи Кемпбела, який влаштував прокрустове ложе в Ілінгу... – і він згадував подібні історії до кінця поїздки.

Кеб під‘їхав до тротуару.

– Шилінг і десять пенсів, – сказав візник.

Мій друг кинув йому флорін, тйо спіймав монету й поклав у свій зношений капелюх.

– Дуже вдячний вам обом, – гукнув він, коли його кінь вже цокав копитами в тумані.

Ми підійшли до дверей. Поки я їх відмикав, мій друг сказав:

– Дивно. Наш візник не звернув уваги того чоловіка на розі.

– В кінці зміни таке буває, – нагадав я.

– Справді, буває, – сказав мій друг.

Тієї ночі мені снилися тіні, могутні тіні, що застилали сонце. Я відчайдушно кликав їх, але вони не слухали.

5. Шкірка і кістка.

Цієї весни додайте пружності вашій ході! ЧЕРЕВИКИ І ТУФЛІ ВІД ДЖЕКА. Ваше серце рвоне у п‘яти! Ми спеціалізуємось на підборах. ЛАВКА ДЖЕКА. Завітайте також у наш магазин одягу і аксесуарів в Іст-Енді, де на вас чекає одяг на будь-який смак: капелюхи, галантерея, тростини (зі шпагами чи без) і ще безліч усього. ЛАВКА ДЖЕКА НА ПІККАДІЛЛІ. Пружність ходи понад усе!

Першим прибув інспектор Лестрейд.

– Ви поставили своїх людей на вулиці? – спитав мій друг.

– Так, – сказав Лестрейд. – З чітким наказом впускати всіх всередину і арештовувати тих, хто намагатиметься вийти.

– Наручники у вас при собі?

Замість відповіді Лестрейд рішуче опустив руку в кишеню і бряцнув парою наручників.

— А зараз, сер, – сказав він, – у цю хвилину очікування, чому б вам не розповісти, на що, власне, ми чекаємо?

Мій друг витяг із кишені люльку. Він не взяв її до рота, а поклав на стіл перед собою. Тоді він витяг учорашню коробку і скляну баночку, яку я запам‘ятав з поїздки в Шордіч.

– Ось, – показав він. – Думаю, це стане останнім цвяхом у домовину містера Верне. – Він зробив паузу, а тоді витягнув годинника і обережно поклав його на стіл. – У нас є кілька хвилин, перш ніж вони прибудуть. – Він повернувся до мене. – Чи знаєте ви щось про ресторацію?

– Не маю про них жодного уявлення, – відповів я йому.

Лестрейд кахикнув.

– Якщо ви говорите про те, що я думаю, – сказав він, – то нам, мабуть, краще на цьому зупинитися. Досить.

– Вже пізно, – сказав мій друг. – Тому що є такі, що не визнають прихід Одвічних благом, яким ми звикли його вважати. Всі як один анархісти, вони воліли б відродити старі часи, коли людство керувало своєю долею власноруч, якщо можна так сказати.

– Я не бажаю слухати цю антиурядову агітацію, – сказав Лестрейд. – Мушу вас попередити…

– Це я мушу вас попередити: не будьте таким йолопом, – сказав мій друг. – Саме ресторації вбили принца Франца Драго. Вони ріжуть і вбивають у марній надії примусити наших господарів піти і залишити нас одних у темряві. Принца вбив rache, рейч – старий термін, що означає мисливського собаку, інспекторе, про що б ви неодмінно дізнались, якби подивились у словник. Також слово означає помсту. І мисливець залишив свій підпис на шпалерах на місці вбивства. Так художник міг підписати полотно. Але принца вбив не він.

– Кульгавий лікар! – вигукнув я.

– Дуже добре. Тієї ночі там був високий чоловік – я встановив його зріст, припустивши, що слово було написане на рівні очей. Він курив люльку – ми знайшли недопалені залишки тютюну в каміні. Він вибив

люльку об полицю над каміном – хтось меншого зросту просто не зміг би це зробити. Тютюн той – незвичайний сорт махорки. В кімнаті були сліди, більшість яких затоптали ваші люди, але все ж декілька чітких відбитків за дверима і біля вікна збереглося. Там хтось чекав; судячи з довжини кроку, він був нижчим на зріст і припадав на праву ногу. На стежці надворі я побачив кілька чітких слідів, а глина різних кольорів на решітці пояснила мені, що це був високий чоловік, який спершу супроводив принца всередину, а пізніше вийшов на вулицю. Всередині ж на них чекав той, хто так вражаюче пошматував принца...

У Лестрейда вирвався здавлений звук, який, втім, так і не став словом.

– Я провів багато днів, ідучи слідами його високості. Я пройшов через усі кола ігорних домів, борделів, барлогів і божевілень, шукаючи того, хто палив люльку, і його друга. Я не просунувся ні на крок, поки не здогадався проглянути газети з Богемії в пошуках згадки про те, чим недавно займався принц. Саме з них я дізнався, що театральна трупа з Англії минулого місяця приїздила до Праги і давала виставу, на якій був присутнім принц Франц Драго...

– Святі покровителі, – сказав я. – То цей Шеррі Верне...

– Рестораціоніст, саме так.

Я хитав головою, дивуючись інтелекту і спостережливості мого друга, коли в двері постукали.

– Це, певне, наша здобич! – сказав мій друг. – Будьте пильними!

Лестрейд глибоко запхнув руку до кишені, де, без сумніву, лежав пістолет. Він нервово ковтнув слину.

Мій друг покликав:

– Заходьте, прошу!

Двері відчинились.

Це був не Верне і не Кульгавий лікар. Це був один з тих молодих арабів, що заробляють копійчину, виконуючи різні доручення – раніше їх називали працівниками контори містера Піди-Туди.

– Прошу, панове, – сказав він. — Чи є серед вас містер Генрі Кемберлі? Один джентльмен попросив доставити йому записку.

– Це я, – сказав мій друг. – Ось тобі півшилінга. Скажи-но, як виглядав той джентльмен, що дав її тобі?

Юнак, назвавшись Віггінсом, спробував монету на зуб і миттєво сховав її, а тоді розповів, що записку йому дав веселий чолов‘яга, високий, темноволосий і, на додачу, з люлькою в руці.

Та записка тепер переді мною і я дозволю собі привести її тут.

Мій дорогий сер,

Не звертаюся до вас як до Генрі Кемберлі, бо Ви не маєте жодного відношення до цього імені. Мене дивує, що Ви не назвалися своїм справжнім, адже це добре ім‘я і воно робить Вам честь. Я прочитав ряд Ваших статей, коли мав змогу їх дістати. Насправді, я навіть вів із Вами доволі плідне листування стосовно певних теоретичних неточностей у вашій статті "Про динаміку астероїдів" два роки тому.

Мені було дуже приємно зустріти Вас учора ввечері. Дам кілька порад, які в майбутньому можуть стати Вам у нагоді в тій професії, яку Ви наразі обрали. Перш за все, людина, яка палить, звісно, може мати зовсім нову люльку або не мати тютюну, але щоб і одне, і друге разом — вкрай маловірогідно. Принаймні, не більш вірогідно, ніж те, що

театральний агент, якого супроводжує мовчазний армійський офіцер у відставці (Афганістан, якщо я не помиляюсь), гадки не має, яку частку зазвичай платять трупі на гастролях. Крім того, Ви маєте рацію, кажучи, що вулиці Лондона мають вуха, проте в майбутньому Вам не слід сідати у перший-ліпший кеб. Вуха кебменів нічим не гірші, якщо їхні власники бажають послухати.

Ви, безумовно, маєте рацію в одному зі своїх припущень: саме я заманив покруча до тієї кімнати в Шордічі.

Якщо Вам цікаво, то, дізнавшись про те, яким розвагам він надавав перевагу, я сказав йому, що дістав для нього дівчину, яку викрали з монастиря в Корнволлі, де вона ніколи не бачила чоловіків, і що досить буде одного його вигляду, одного доторку, щоб штовхнути її в безодню божевілля.

Якби дівчина існувала насправді, він узяв би її, влаштувавши з її божевілля бенкет,і висмоктав би її, як висмоктують спілий персик, залишаючи самі тільки шкірку та кістку. Я бачив, як вони таке роблять. Я бачив, як вони роблять речі значно гірші. Це не та ціна, яку нам слід платити за мир і процвітання. Вона занадто висока.

Добрий доктор, мій однодумець і справжній автор наших п‘єс (він вміє догодити публіці), чекав на нас із ножами напоготові.

Я надсилаю цю записку не для того, щоб поглузувати чи сказати "спіймайте мене, якщо зможете", бо ми, поважний доктор і я, вже далеко, і Вам нас не знайти, а для того, аби повідомити, що мені було приємно мати гідного супротивника, хоч і ненадовго. Наразі, більш гідного, ніж ті нелюдські істоти з пекла.

Боюся, трупі доведеться шукати нового провідного актора.

Я не підписуватимусь іменем Верне, натомість, поки полювання не завершене і світ не відновлено, прошу подумки називати мене просто,

Rache

Інспектор Лестрейд вибіг із кімнати, скликаючи своїх людей. Вони зажадали від юнака Віггінса, щоб той відвів їх туди, де йому передали записку. Можна подумати, актор Верне чекав на них там, попахкуючи люлькою. Ми з моїм другом дивилися з вікна, як вони біжать, і хитали головами.

– Вони зупинять і обшукають усі потяги, що їдуть із Лондона, а також усі кораблі, що відправляються з Альбіону до Європи чи Нового Світу, – сказав мій друг. – Шукатимуть високого чоловіка і його супутника, який трохи накульгує, нижчого, кремезнішого, схожого на лікаря. Закриють порти. Заблокують усі виходи з країни.

– То ви гадаєте, що їх спіймають?

Мій друг похитав головою.

– Можливо, я помиляюсь, – сказав він, – але готовий битися об заклад, що він зі своїм другом зараз десь у милі звідси, у нетрях Сент-Джилса, куди поліція наважується заходити не менш, аніж удесятьох. Вони ховатимуться там, поки галас на вщухне. А тоді візьмуться за своє.

– З чого ви робите такий висновок?

– З того, – сказав мій друг, – що на їх місці я б вчинив саме так. До речі, записку слід спалити.

Я насупився.

– Але ж це доказ, – сказав я.

– Це антиурядова маячня, – сказав мій друг.

Мені таки слід було знищити її. І справді, коли Лестрейд повернувся, і я сказав, що спалив її, він схвалив моє рішення, назвавши його розумним. Лестрейд не втратив своєї посади, а моєму другові принц Альберт перадав записку, в якій поздоровляв із успіхами в розкритті справи, шкодуючи при цьому, що зловмисник і досі на свободі.

Шеррі Верне, чи як там його звуть насправді, досі не спіймали. Так само не знайшли й сліду його спільника-вбивці. Підозрюють лише, що це колишній військовий хірург на ймення Джон (або Джеймс) Вотсон. Цікаво те, що він теж, як з'ясувалося, побував у Афганістані. Я питаю себе, чи не могли ми там зустрічатися.

Плече, якого торкнулась Королева, продовжує загоюватися і наливатися силою. Скоро я знову зможу стати вправним стрільцем.

Одного вечора, кілька місяців тому, ми з моїм другом лишились наодинці, і я запитав, чи пам‘ятає він листування, згадане в записці чоловіка, який підписався іменем Rache. Мій друг відповів, що пам‘ятає ті листи і що в них Сігерсон (саме так тоді назвався актор, стверджуючи, що він ісландець), натхненний рівняннями мого друга, пропонував нечувані теорії, які постулювали зв‘язок маси, енергії і гіпотетичної швидкості світла.

– Нісенітниці, звісно, – сказав мій друг без посмішки. – Але, тим не менш, нісенітниці натхненні й небезпечні.

Врешті, з палацу дійшла звістка про те, що Королева задоволена досягненнями мого друга у розслідуванні, і на тому справа зупинилась.

Втім, я не маю сумніву, що мій друг її не покине; її не буде закрито, поки хтось із них не вб‘є іншого.

Я зберіг записку. У своїй розповіді я згадав те, що не слід розголошувати. Я би вчинив розумно, якби спалив ці аркуші, але з іншого боку, як навчив мене мій друг, навіть попіл може видати таємницю. Натомість, я покладу ці папери до скриньки в банку і дам розпорядження відкрити її тоді, коли усіх живих нині вже давно не стане. А втім, у світлі недавніх подій у Росії, боюся, що цей день прийде раніше, ніж ми думаємо.

С_____М____, майор (у відставці).

Бейкер-стріт,

Лондон, Новий Альбіон, 1881.